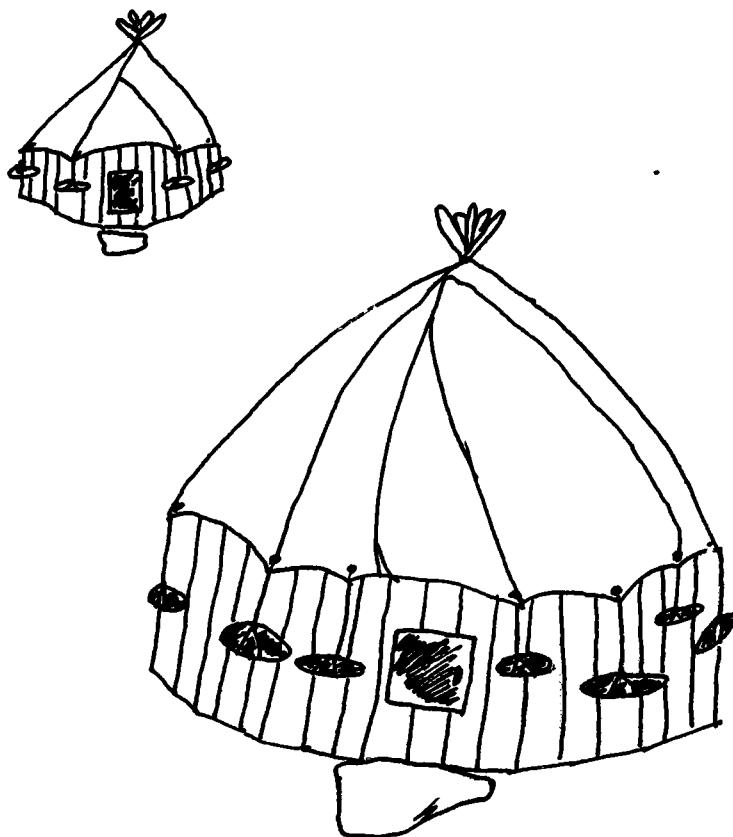

OTAYAHUK UNGAZIMI

3/3

OTAYAHUK UNGAZIMI

Ungipamsugta: Atayaghhaq

Terugista: Uviiya

Igaqista: Aghnaghaghpiq

Ukut Igat Yataaghqistengat: Uqiitlek

Ulimaaghi Alaskam Yupigan Akuzillghanun Ilanganun
Ulimaviganun Aywaaghmiit Liinnaqellghita
Naalkunnaqellghan
Alaskam Liinnaqfigani, Fairbanksmi
1973

Igaquqat Alaskam Yupigan Igaqfigani
P. O. Box 1287
Fairbanks, Alaska 99707

OTAYAHUK IN UNGАЗIQ

Told by: Jimmy Otayahuk

Illustrated by: Bert Oozevaseuk

Written by: Adelinda Badten

Edited by: Vera Kaneshiro

A Production of the
Alaska Native Language Program,
a Division of the
Center for Northern Educational Research
University of Alaska, Fairbanks
1973

Printed by:
Eskimo, Indian and Aleut Printing Company, Inc.
P.O. Box 1287
Fairbanks, Alaska 99707

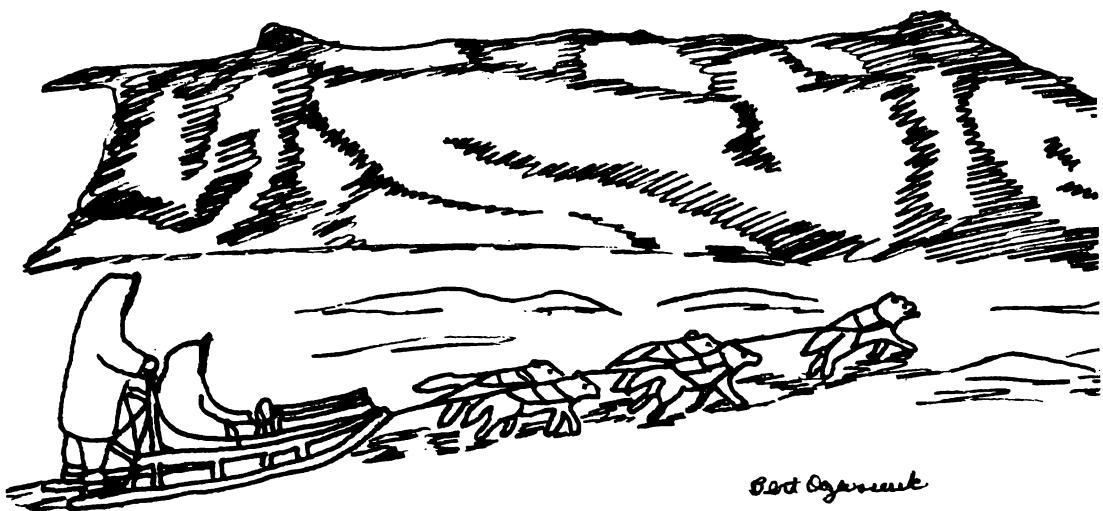
OTAYAHUK UNGAZIMI

Ungipaqellgha Otayaghhaam ✓

Apeghnaqaqa kingulighpigaq Ungazimun pamavek laalighlleqa.¹ Espaman teftut apeghtughistet Ruuseghmiit, Armingit entaqun pingayut allameng Karvigem² yuga esghapagem. Aangepigllegħħii elegħatat all pegnem tamla-gaatalqa Ungazimun. Piighaatalqinagħtunga sivungani taam. Pegnem tamlagaqunga elngaatall qayugħllak permisenngilnguunga igameng. Tamaaken apaaluqlunga ugu-mikeraaqangatnga. Enkaangam taawanginaq ataasimeng tuqlugħhaatnga paplik-mitingemi tawani akuzilgħiit. Tawani tuqluutnga piinka, "Quyaanga elngaatall whangallu akuzillghaghmeng ungipaannaqegkegħka. Salghiem meng ighsakeqegħtaqinkut espamavek pinemni?"³ Qayugħ-llak whangallu Ungazighmiinguyalghiinga, ilanka esghaż-żgħiġi tħalli. Esgħaż-żgħiġi tħalli elngaatall upengħħaat tħalli tamaghhaan aghvighnaqutkaqegkegħka. Are-kull taawa uksulqusiq mitiingenergħmegħni 'Otayahuk tagħlaqan maaten anusim mingħiex kanagh lu qiegħi, angħya wayaqqa ħama, yugi taakut uteğħi minn atgħiex qiegħi. Tawaten suumghut kumak anginkut.

Enkaangam tawani mitiingemi nallghusaqhaqa Siv-

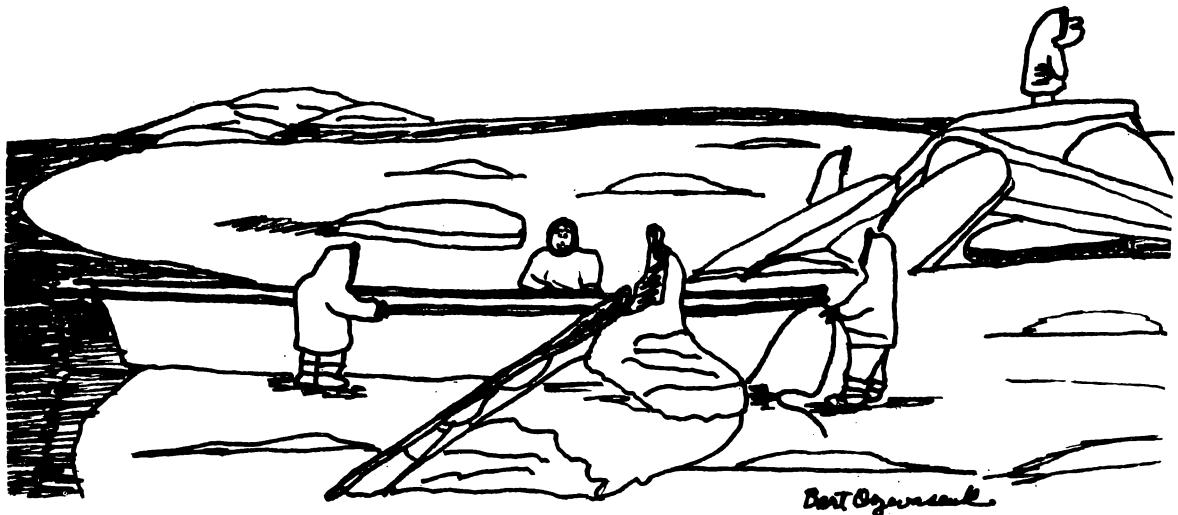
qaq unguvaviga qutem yukan. Elngaatall tuquyaghqa-
ghwaaghet taglaalluki maavek, aatkiighusimanghata
aatkameng pinilghiimeng aatesluki taglaataqluki.
Whangaqun talwa ataasiq yuuk unguvastekaqa unukun
tuquyaghqaayalghii. Ivaghluku apeghtughistallu
Sivuqami maani pingayuneng-inglulek yuuk maavek
tenglluki uksumi 'Papiwarimi'. Anuqem aangelghiim
ukavek tagilluki taagani yugek maalghuk ghhuulutek
tuqukak. Uyghagllagek tazikegkuk mangteghaanilukek
takukaqsaqegket. Enkaangam aygughtuutkat maavek
Sivuqamun. Ataasiq yuuk unegtekaq esgha iyek esgha-
neghmeng aghtughyagusamek, gginaa puveghllagluni
maghuyuglluni aghuliiqaq. Naqamalla ataasiq tawaten
piyaghngaan qantaghanlenguq entaqun ilakwaaghat qu-
kaakun qaamqaghlluku maligutestekaat.

Unugmi tawani kaasata aghulaquusaghtukut, umeg-negħllak, anuqegħllaak. Temngiraaghinaq aghulaqnaq-ngamta apeghtughistevut, Mr. Troutmannguuq, pegnem uutghutaghput, ellnga aghulaqnaqegħħallagħu guyagħtuq. Uutghulluku unaami eghsan ellnginaaghngaaghmi aghulaq-naqelħħii tazinavek aglagħlunga piiqa, "Aghulaqesnaa-ghitamken ellnginaghaghpek qikmiituten. Qikmimkun pinilghiitgun ivagħiyya alta." Ivagħiyya għażiex.

Enkaangam Lluuquvigkun taaggħġun tamlagħumalgħiit, Qavalgħam LIluquvigakun. Enkaangam tumet esghagħapput taakwani amelkestaaghħaat, aghvightukung, aghvightukung, iż-żejjur tazikavek qukagħsagħtugħaqkunk, Kunooka⁵ kaatuq, maligutuq unkuseminun esghagħiyyagħtuq. Ijwen aygħumun igleghnnaqqaqukut itagnatun tumangi tuumnnaluki uutghu-nnaqutkaanga aleħma. Enkaangam Kunooka apagħha atagħtuq ika esghaqaqhaqa. Enkaangam esghagħluku aglagħtukung. Piyalghiikut uka tumangi. Pinitun saama yuuk taana sumegħtagħha amalgħi, "Esla piniightekan entaqun angyaq esghagħhyagħtughħalleq, uteħħsaquma angyamun." Saluni pili elngaatall iingunaghmi entaqun one-inchnguuq atkugħan kiighan anigunga. Tawaten iiggħi pegnem qapragħlu-teng entaqun iiggereghwaaghħluku tawavek pimalgħi. Uun-ghagħħaqqun nasaperaghħhani taana agaghħluku kinenglav-

yiighumakanga. Atkugminun iteghluni tawani qavangsii-ghwaamalghii. Enkaangam tuumlluku tawaten esghaaghagh-pung.

Atkugmeng kelqegkaalghiinga, allightemeng, ayapghaatameng luuraq naalkuskumta aasightuusighqameng. Elngaatall taana ivaghluku, ivaghluku naalkelluku tawavek piyaqefut, qamaken anygam kingunganeng anigugh-lagluku. Iiggutevyiighluni aanekestaghtuq aaghhw meng. Aaghhumaluku tawaten, thermusegka aqfaughlukek, uumga taana qukaghlluku qayughtestaghput. Elngaatall aragh-tuq, "Watatuq tamaaken meghestekfsinga wata! Iluka qama piniightaghaghhaa elngaatall." Maaten esleqluku meghestaghput. Nekevluni tawani piyutaavleghaghlni,

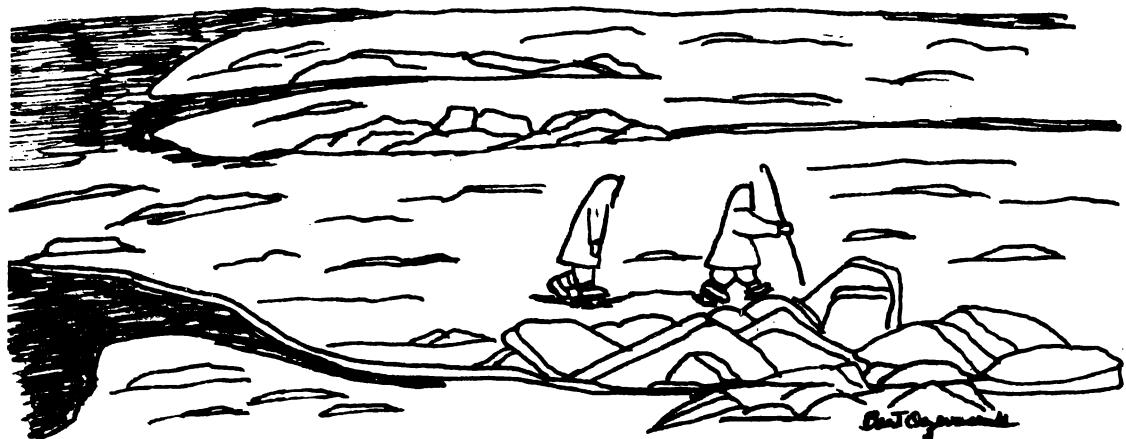
taagken whangkuta iighluku taana, amsikaghqelluku atkuka aatestaghput. Atkuga legan mataghsaqefut maateghhaq kumlaaghqaa, aghighllagem qamakenganeng-llu qaaynganengllu. Uvin'ga qamagtengngwaaghlu ni elngaatall aghim melquq neveghllagluni aghipaghllak. Qulligma ilakek qaaslikek mataghllukek, laluramkem qulliraaghllagkek ilepghaaqlukek taakuk aatestaghput. Alla kaamgegka, allighteluku nutaghameng. Sukannaq-ellghaq qamagtengngwaaghlu ku elngaatall qayughtesi-maan piighput. Pinighyuugtuq elngaatall. Tagitaqa maavek unilluku taagavek aalqa. Kunookam tagisima-kanga taana laluramka. Taawa anagutaqa, kaatutaqa, whangamnitestaqa.

Pingayuneng qavaamaan itegat kumlaqullghi kel-gutegpenateng kiyaghtut. Sameng entaqun whangkuta neghesluku naavesteghllagaput ima, sungaghyughqaagh-llagii. Taawallu blood poisonenaqaquq iiwenllu laluramkem taam apeghtughistem aglaalluku tazingavek unulqusiq ighukek ateghllukek meghmun unuggutkegkaa. Taawa yugulikaqaa elngaatall. Blood poison piyagh-qayalghii. Taawa unguvaghtuq. Itegaan ighnegrwaaghan nuvugi qamaglluteng ulleghaatut. Enkaangam kepughanka. Kepughluki, piniighthaa siingenllu. Masamun lliilghii piniighwqaagaa. Pingayut yuget itegii

tawaten kepughaqluten ighneghwaaghi uksulqusiq afleng-akanka whanga, qayughllak apeghtughiiqelghii ellinga, laluramka. Whanga aghalightughanka, ughvughteghanka aghhutanga tamaghhaan.

Taakusta esghaghhu tawaten aneghileghet, Ruusegh-miimun tawavek mitiingelghiimun ungipaqegkanka. En-kaangam akuzineghmeng taaqngama piinga, "Tukughpeni qayuneghmeng taaqegkuvek whangannun laalightaghleghh-aaten."

Taagken qayuneghmeng taaqlunga, pilunga, aglagh-tunga umiilegmun. Iteghlunga enkaam piinga ulumkun taaggun, "Piniightengwaaqannguq atghaghhaaq. Es-ghaghyaghtughaqlikinguq ilani, yeqayngannguq sameng tukfighinaqellequq. Tukfighinaqellequtennguq yeqay, esghaghyaghtughaqiki iiwleng ayumiitanga tamaghhaan ilaten. Aangepiglluku kayusiisimaaghpeku. Taawa Ungazim yuga uukna Sivuqam samum aflengakumakanga if-layaghqaayalghii."

Pingayut yuget allameng iikulluki taakutlu ungi-paqegkaqanka, yugek maalghu qavalleq sikugni kiyagh-tekat. Taana pingayaat kanaghluni taan'gani suflu-giisqughaaghmalghii, elngaatall uvin'ga qamagtengh-ngwaaghlu ku puuveghllagyalghiimi. Saghnaksaghqaana-nighluni sukalluni tuquluni pinaluni suflugaamalghii ellmineng. Taakuk yugek maalghuk upenghami angyagh-tughtukut iwerngaqun arughsit taluqaghlluki. Tesa-mani angyat ataasit aga tuqlughaasiimaghmeng eslughtut. Takulaghataput. Piyalghiikut, taakuk yugek naalkagket. Tanemwhaqa elngaatall naafqellutek elngaatall kiyagh-tekak taanggani, yugek maalghugnguq taakuk. Uksulqusiq kiyaghtekak taanggani. Piyaqnaghllak elngaatall ataa-simi tawani mughutaqluteng neqengaqluteng kiyaghtut. Taawa tuguluki tagllataput. Taglaalluki tawani, legan unaami eghetaa qagingughteghllagaa, kiyaghfigiitaa siku unegna, legan ataasiq qavaq. Maani kiyaghlluteng, ki-yaghlluteng, angyaghpaget kaasata angyaghpaget taakut taglaatiit tespamavek. Taawa unguvaak. Unguvalutek, unguvalutek allameng anuqliiteghllagluki quutfaghmeng, maagun pilaataghtut. Elngaatall pegnefqaasaghtut ta-wani. Elngaatall piyaqnaq atughluku maavek kaaluteng, angyaat sigiuleghllagluni, quunpeng qalughllak, maavek taglaataat. Piyaqliighllagluteng, taana ataasiq yuuk allameng aalghaalu taana taawa. Taawa taglaghlaatagh-tut.

Allameng ilangani pamaken meghllagek atghagholutek anuqlighllagaa quutfaghmeng, elngaatall angyaghpenaamta kiyaghtukut. Amsanaghtevyiighan taagken angyaghuu-taghsaghluta taglaghtuutukut. Akinganeng uka angyat tagiit telaanangavyiighet, sukanitepigllegħhiit. Are-kull tengsimakangi tespamaken, maagun naghughutevzigh-luki. Maaken angyameng upagluki aqfaaput ivenrumeng. Qamughluki tagllataput. Aaqun naavyighluteng. Ataa-siq angyam ilunganeng imaghllugħlagħem ghhuughħagħsagħ-luku tugunqigsimakangat. Telaanangateng ategħlluki sukatepigħġiluteng uughhefqaameng pinaluteng atuqegkiit. Watanguq ayveghem amiqaa ategħngaluku piniipigsagħtut quunpeng tawaten. Piyaqliighħlagħtut elngaatall maani angyaat pinighsaghaghput ulimaaghħput ivenruutkulluki ulimaaput. Iirgħallu, whangallu tagħlaataput qamuqluki. Anuqatagħhaaghħgaan tagħlaataput, kaatutaput. Kaatu-luki piyaqeput amsanaghnnegħsighaqsaġħpetāt ungi-paghqunāluteng maavek. Kaatutaput.

Kii, Ruuseghmiim umiilgan pegtegpenanga iiggemkun tugulunga elngaatall quyam angtalanganeng, pingayuneng-inglulget yuget taakut saħnakkellghet. Quyaaq umiilek elngaatall. "Akilgukufsi akilpegagħhyaghnaaghħpesi estugħġiġi ħażżeppi. Unami elngaatall aghnèhem qu-kaan negħellgħani neqengħagħqutegħħiġi aange-pigħlu, angyam yugħixni elpesi." Ruuseghmiitlu neqe-

kegtepigsimaat elngaatall neqnighalek neqnighqukut. Quyaakut elngaatall. Tipelegnun sagneq qamagteng-
ngwaaghlu, aqimlemeng ketfaasimaamta piyaghiinkut,
meghenghitukut. Qayuq taana aqimleneng pinighataghagh-
niluku piighput. Amen quyakaaguq umiilek elngaatall.
Piniipigleghhiit qepghaghtet taakut iflakaayalghhiit
unguvataslaataghniluki. Taakut sivungani ungipalleput
iknaqughtaghagħħii Ruuseghmiinun tamaavek. "Atghagh-
lusi akilgukufsi maavek akilpegagħyaghhaasi, amiiqa-
meng, atungagħmeng suqaayaghngħa āk ilpegagħyaghhaasi."

Estamagnegħuluta akilpegangħya atukut tespamavek.
Elngaatall quyakiinkut qiipaghaghqameng aqelqalget ta-
maakut aagrateng pinighsaghwaagh humakangit, nikimqun
laluramkegħllagħet kaannaqut. Nekegsaategħħllagħum alghhiit.
Kaviighnii qayugiinaam tukfiqayuga Amarakam sagħyangi,
parangi, sangi, kantingi tukfiigalkangit kaviighnii-
ghigħalnguut. Taawa itemsimakangat nunamun tamaavek
tamagħħiitnun.

Qerngugħtegħħllagħluta tawavek mitiingaakut paplik-
mi. Umiilgem taam ungipaataa Ungazim yuga, "Qamagteng-
ngwaaghlu, ukumnguq tespamavek pikaghhaat qamagteng-
ngwaaghlu tuunyulleghpesistun samenguq akingunaan
tunqughnakesi, aangepigħlu elngaatall." Elngaatall
iġħlekgħu ħtiinkut esla piniighqwaakan atgħiisqiinkut,

mangughiinkut. Elngaatall atuq eghhutanga tamaghhaan tukalegaq, sangwaa, teriila. Igaghtet pruu kraamengit-neng esghapagtesimaamta, muving-pitsasimaamta, Linii⁶ Sivel Wur⁷ pinaqaqngan tawani uksungnaqaqngan muving-llaamakangat. Esghapagnaghllapigtuq elngaatall aam-tayaq. Muviiit elngaatall unulqusighllak. Elngaatall eshapagtukut. Liniim igleghnegha esghapagaghput, sangwaa tamapiggaan. Tamaaken apalluqluta ima item-tiinkut pangeghtaqluta lliighesqelluta. Kii, taagken ilaliiq taana allgeghumaaq. Apasingaq tukaan ungi-paasimakanga, "Kii, Otayahuk naten piqa imani uksughhutkaqaat mitiingeneghmeggn, 'Otayahuk anusiming-llaghnaqaat maaten tagikan.' Naten maavek kaalluni tugugpenaan, kii, aga atghaghteqestiinaghlaataghtuq tugugpenaan. Aganguq atghaghqaquq." Allaaghlluggagh-yugutuq elngaatall taakunginaghhaagneng Ungazim yuga qamagtengngwaaghluni. Qayughllak pinighsaqenka aku-zilleghmeng tuunegkenka piniipiggleghhiimeng. Unga-zim yukaneng yugulilleghput uglaapiggleghhii Sivuqagh-mmiini maani.

Ruuseghmingilluku elngaatall piniipigsalghiikut, pamaken amimeng akikluteng akilpegaghyataqelghiit, quyngim neqanganeng awatkaghtameng, aay, neqnighalek elngaatall tukruughqaaluki, nefkuuraaghluteng, neqnighllawaaghuut elngaatall. Inwa salegnun, atunga-

legnun, amiqalegnun, unaghsilegnun tunqughaqegkangit. Angyat nemghwaaqat itemtesluki qaakaqluki. Tawatetusaghpetut. Kii, quyatulluta ayuqsaghtukut. Whangkutaqun iitek. Espamavek⁸ whangaqun taglanemni leganqun whangkunnun kaataqunga. Mekelghiighulunga segleqrugulghiinga whanga, tusiigannaqumaghmallu, nenglaghnaamaghma ayuqelghiinga, seghleghulghiinga. Quyanaq aangepiglluni ayuqelghii.

Bent Agewaamuk

Aha, qayughllak whankuta sivuliput Tallimagenkut taakut nunakeftaat. Tallimagecun nunakeftaa Ungaziq taana, Nunaknguluku paaghqituq, avangituq. Pinippigllehhi Ungaziq elngaatall, angyaghtughvik pinippigllehhi. Takuyugllaghngaaghmegteggu yuget taakut

Tallimagenkut ighlegaatkegkangat. Taagken angegh-qumakeqeghsimakangit naanlenguut, aapusaghtughluteng tamaavek Ungazimun llignaluteng. Armaramkenguftunnguq. Taawa taakut ramket Ungazimun tagimalghiit. Tagiluteng kingungitneng taagken taakut Laakaghmiit tagiluteng nulaghllagumalghiit, ellmeggneng aghnaa, yuga tugututaqluni alngunak lliighusimalghii. En-kaangam nanevgaghtaput tespamavek piifluteng ayu-qelghiit. Whangkuta piyagusalghiikut, Sanighmelnguut tamaakut aghsaakaniq ayuqeftut. Armaramket taakwegkut ilat pinilleghpigaftut elngaataall whangkunnun. Qu-yanaghhalek elngaataall. Kii, taawa taakwaningani elngaataall nulaghllagtuq. Matumeng repall yugtughllagtuq. Mangteghaa akullulluni uglam angtalanganeng. Naken nunaneng lliighaqluteng nulaghllagtuq Ungaziq.

Ima akmaken Takevameng, Sighinegmeng, Imtugmeng, Ugriileghmeng, Avatmeng, Qiwaaghmiineng, ilangi Napaqutaq, Nukangaghmiit, taakwna tespagavek, Yakraangaghmiit...nunaaghtughllagtuq taakwna. Yuglla-waaghhuuq elngaataall. Nem angelleghpigaqeftaa Uuleq ama Nevuqaq---taakwna wata. Qantaghaghantut. Imaqlimeng taagken nekevluni pagavek esghalghiini qagi-

nga tespagkut tespaga alituq, Imaqliqlu Ingaliqlu. Taakwagun terellelguftuq akulngiighhaghmikun, qantaghaghhaqun Ruusem ulimayaqminigu. Uglaapigtuq el-ngaataall.

Pingayunengqun quulkaatgun⁹ liinnaqngulunga gguutniighmeng iglehutaqaatnga tespamani. Ima ak-maken Takevameng esnightaqa, esnightaqa Uuleghmun talwa. Taawa whangallu taglaghaqelghiinga.

Elngaataall tawaten Amarakaghmiingwaaghhestun si-vulighmi espmna aghameng tuunaqluku ayuqegkanga Ama-

rakam. Kayusighaqegkanga elngaatall. Tespamani iiwleng akilpegaghtestaqluki, iingunaghhaan qamagtengngwaaghlu. Elngaatall qafsin'guuq ataasiq ulu. Sighinegmiitlu, Imtugmiitlu, Avatmiitlu, Ungazighmiitlu Napaqutaghmiitlu ataasiq ulu. Tawatetut.

1. "laalighllega" neghighluku atilleq tawaten "laalightelqa".
2. "Karvigem", una tusaqnagiteftuq Tapemi, iwernga Otayaghham atiimakanga ungipaqelleghmini armineng Ungazimi. Yuuk atiqaa "Yuga Karvigem", ama akuzitkellgha Ruuseghmiit armingita yuga. Enkaam entaqun atilleq "Karvik" akuzitkellghuuq nalighnegrhita Ruuseghmiit Peghqinghita Kayusimun pingat.
3. "pinemni" - whatesaquni "pinemta".
4. "Papiwari" - February qavngarugpak ilangita Sivuqaghmiit Yugita tawaten atiqayuguyaqangat.
5. Kunooka - Otayaghham uyughaa.
6. "Linii" - Siivanlleghet atillghat Lenin.
7. "Sivel Wur" - Otayaghhaam pii Communistet Allangughtell-ghat 1917mi.
8. "Espamavek" - neghighluku atilleq "tespamavek".
9. "quulkaatgun" - kaangquq quulnguuq; ungipamsugmi atighngaaq ama atilleq "pingayuneng", enkaam pilleq taana pinguuq pingayut qulat wallu yuginaq qula siipneqluku. Enkaam pilleq whaten pinguuq - atellghem naangnegha whaten - "aatkun wallu aatgun" ilallghiini atilleghmun whaten pillghuuq - "whaten lliighuuq". Otayaghhaam enkaam pii qulam aflunga piinlilghii 1930mi wallu piinggaani tawani aflumi.